

investigació i el record de la qual no puc evocar sense que un intens sentiment de gratitud brolli dels meus llabis.

Aposta hem escrit aquestes lleugeres impressions de memòria, sense repassar cap llibre de l'Oliver — per a lo qual ens haguera mancat també el temps, — car de lo contrari tal volta hagués sortit de la nostra ploma una extensa biografia del gran escriptor, que amb fondíssima recansa no'ns la llegut escriure, per l'estil d'aquella amb què el seu cor benèvol d'amic somniava, i ens havia demanada quan com un pacientíssim Job lluitava ja amb aquells crudels sofriments que no el deixaven mai en sa darrera malaltia. Sa ànima cristiana la suportà amb ferma resignació, fins que s'extingí aquella tan aprofitada existència, que fou en la llar model de virtuts patriarcals i fora d'ella model de ciutadans. — A. R. I LL.

Il·lm. Dr. D. Josep Torras i Bages

Nasqué a la parròquia de les Cabanes el dia 12 de setembre de 1846. Fou ordenat sacerdot el 23 de desembre de 1871, i consagrat bisbe de Vich el 17 d'abril de 1899. Morí en la mateixa ciutat el 7 de febrer de 1916. A Barcelona seguí les carreres de Dret i de Filosofia i Lletres i després feu en el Seminari els estudis eclasiàstics, tot just acabades les dues precedents.

La tradició nacional de Catalunya ha tingut en el Dr. Torras i Bages son depositari, son doctor, son historiador, son apologista i son apòstol. Deixeble d'En Llorens i d'En Milà, vingué en alguns punts a completar ses ensenyances, i constitueix amb ells la excelsa trilogia dels grans educadors de la nostra terra, nascuts en la privilegiada capital del Penedès. La seva gravetat fisonòmica, revelava lo mateix que la d'En Llorens i Milà, el continuat repòs de la meditació. La humilitat i el recolliment foren la norma de la seva vida; la sencillesa i naturalitat la única forma de comunicació social per ell escollida; la prudència, la virtut més religiosament guardada.

Malgrat la seva aparent fredor; malgrat son posat auster i reservat, posseïa verdader dó de gents, i una manera de dir familiar i dolça. En sa conversa tan atractívola, s'interessava per tot, àdhuc per lo més insignificant, que recordava amb felicíssima memòria. Sobre tot era un home de cor, que posava en tot la suavitat de son delicat sentir. Brillaven també aquestes qualitats en sa apostòlica correspondència, plena arreu de carinyosa sol·licitud. De son recullit continent s'exhalava principalment el penetrant aroma de les virtuts cristianes, ritme excels de sa vida exemplaríssima.

De l'escriptor cal dir, així mateix, coses tan belles com de l'home. La ciència i la bellesa li tenien el cor robat. En cap dels seus estudis es veu més palesament lo molt atent que estava a totes les palpitations de l'època, com en els de índole estètica i literària, si bé aquests darrers no siguin els més nombrosos de la seva producció, per tal com en la seva modèstia, no creia que fossin els de la seva especial competència. Li eren familiars, además de les clàssiques, les literatures catalana, castellana, francesa, italiana i alemanya. Dels grans escriptors de la nostra antiga producció — Lull, Auzias March, Eximenis, — retreia sempre en sos escrits, oportunes cites, com es palesa en els capítols que els dedicà en sa solidíssima obra, *La Tradició Catalana*, i coneixia així mateix pel cap dels dits, entre altres al Dant i a Goethe, per no alegar més que els de cap de brot. Pel nostre modern renaixement literari s'interessava fora mida, i un hom quedava encisat d'oïr-li retreure els noms dels escriptors més coneguts de la moderna escola, àdhuc els de aquells que pels seus atreviments de forma o de pensament, pareixia que havien d'estar més allunyats del seu sentir tan equilibrat, tan ple de gust i de mesura.

Sobre cada cosa que movia o atreïa el seu esperit, s'acumulaven les idces amb tanta abundància, amb tal vigor i fins riquesa de fantasia, malgrat el seu costum de tenir-la sempre a ratlla — imitant l'exemple de sa admirada Santa Teresa — que causava meravella. Mai havia res de vulgar en sos conceptes, ni de superficialitat, ni de faramalla retòrica, ni de tòpics comuns. Imprimia en tot la fortitud i simplicitat de son pensament i de son llenguatge, i sa doctrina serena i enlairada fluïa a devassalls de sa ploma fàcil i massa abundosa, sense acudir mai a procediments tècnics, ni aparatosa estructura científica, com una mena de Kempis de la sabiduria catalana. Escrivia com si parlés, a sotregades, sense cap aparent ritme lògic. D'això esdevenia sovint una certa manca de coordinació, *un bell desordre intel·lectual*, que escampava, com punts lluminosos voladors, les riqueses espirituals de son immens i protèic saber.

Jamai tampoc va voler donar pretensions literàries a sa prosa tan plena, com escarida i cenyida d'expressió. Mes la manca d'estructuració orgànica, ja esmentada de què adoleixen sos escrits, fa

difícil aprofitar la inagotable pedrera del seu *idearium*, semblant en això al famós escriptor uruguaiés Enric Rodó, amb el qual sols en això té certa retirada. La llengua materna fou el verb predilecte del seu pensament; perquè llevat d'unes quantes pastorals de caràcter religiós universal, com per exemple les referents a la situació del Pontificat, que li valgué una afectuosa carta de Pius X, o alguns escrits religiosos dels primers temps de sa vida de escriptor, com els publicats allà pels anys de 1880 a 1882, o el discurs llegit en 1896, a l'ingressar en l'Acadèmia Provincial de Belles Arts, sobre *La belleza en la vida social*, etc., etc., tot quant eixia de sa ploma i de sos llabis eren sempre mots catalans. Aquesta llengua plena de catalanitat de fons i de forma, era sempre noble i natural, severa i senzilla, sens recercar l'arcaisme afectat ni el molest neologisme. Avui tal vegada més exigents, desitjariem que aquesta forma fos més acurada, però mai pretengué erigir-se en mestre del bell estil, car ell abans que tot cercava la edificació del seu proïsme, i preferia més enlairar-se a la regió de les idees mares, que a les de la eloqüència. Altrament per més que volgués servir a ratlla el seu cor, certa escalforeta de la seva ànima naturalment poètica i efusiva i enamorada de tot lo bell i sant, transcendia a sa expressió, i aleshores les imatges i els afectes fluïen espontanis, barrejats amb ses sentències d'or.

Tan infatigable i plena com la tasca de son zel pastoral, fou la seva producció d'escriptor. És impossible seguir el rastre lluminós d'aquesta ment sobirana, sobre tot des de que el modest sacerdot es veié enlairat a la gloriosa càtedra dels Attons i dels Olives. Un devassall inextroncabable de publicacions, que puja al nombre extraordinari de doscentes vint i quatre, inondà en una trentena d'anys, la terra catalana; entre elles 55 pastorals, 90 instruccions religioses, d'extensió moltes voltes tan gran com les primeres; 25 obres ascètiques; 13 opuscles apologètics; 9 discursos i conferències de caràcter artístic i literari; 22 cartes públiques u obertes, sadollades de doctrina, 18 semblances d'altres tantes excelses personalitats literàries, religioses i filosòfiques, entre elles les capdals de la nostra terra, Llorens, els germans Milà, Marian Aguiló, Comelles i Cluet, els bisbes Morgades i Estalella, Balmes, el Cardenal Vives, etc. i per últim la *Tradició Catalana*, el breviari del culte de la pàtria.

Res més extraordinari que la seva constelació de Pastorals, succeint-se vertiginosament la una darrera de l'altra, com un rosari de grans d'or del seu zel episcopal, que marquen totes les petxades del seu fecond pontificat. Cada dogma, cada misteri, cada virtut, cada esdeveniment polític, o religiós, cada problema social, artístic, literari o moral, il·luminava tot seguit aquella potent intel·ligència, una de les més altes de la intel·lectualitat catalana, i aquell cor tot caritat, s'abrandava en una pruija intensa de comunicar als seus semblants les seves revelacions, com un oracle del saber i de la virtut de la seva niçaga. Es tal vegada la columna de foc més alta i lluminosa que s'és alçada, d'algun temps ençà, en l'episcopat espanyol, i la seva figura gegantina es posa al nivell dels Newman, dels Manning, dels Dupanloup, dels Mercier, en una paraula, dels més gloriosos prelatos estrangers, farons de la moderna església catòlica.

No és en aquest camp on hem de recollir els llores del nostre Torras i Bages. De la seva abundosa producció sols ens interessa aquella que té més relacions amb les tasques a que ve consagrada la nostra secció de l'INSTITUT, és assaber, la producció de caràcter literari, estètic i filosòfic, i encara aquesta darrera, sols, en quant es presenta relligada de una manera inscindible amb les dues primeres, o sigui *La Tradició Catalana*, i els seus discursos i conferències sobre temes artístics i literaris.

La Tradició Catalana, publicada en l'any 1892, set anys abans d'ésser consagrat bisbe de Vich, de la qual s'han fet ja tres edicions, és un profund assaig de psicologia nacional, un estudi del poble

Il·l'm. Dr. D. Josep Torras i Bages

català, en sos elements ètic i racional del que'n resurt com conseqüència categòrica el dret de viure que tenim segons les lleis de nostra pròpia substància ètnica. Constitueixen aquest tractat dues parts principals: és la primera un estudi tècnic del Regionalisme com llavors s'anomenava el sentiment nacional català, en el que's mostren ses fermes arrels en la naturalesa, és a dir, en la realitat mateixa de les coses, que no pot ésser deformada per *apriorismes*, ni imposicions artificials. La segona part és constituïda per una exposició històrica del pensament català, en alguns dels seus més capdals representants, i en algunes de ses manifestacions. L'afirmació nacionalista surt categòrica d'aquestes planes rublertes d'emoció patriòtica, inspirades pels principis indestructibles i fonamentals que impulsen i mouen el ritme vital de la pàtria. Salvar i restaurar aquests fonaments és l'objecte principal del Dr. Torras i Bages, qui afirma sense vacil·lacions que això sols pot aconseguir-se amb l'autonomia, forma única de les lleis de la vida del nostre poble, basada en la tradició. La història, en efecte, ens va girar la cara quan precisament vàrem deixar d'ésser nosaltres mateixos. Aquesta obra no és una història definitiva de la tradició intel·lectual catalana, en totes ses aparicions, i l'autor modestament aixís també ho reconeix. En aquesta exposició haurien encara d'aportar la seva contribució, algunes figures importants, com v. gr. (sense tractar d'enumerar-les totes), les de Ramon Martí, Bernat Metge, Nicolau Aymerich, els canonges Palomar i Vileta, etc. Queda també oblidada en ella la orde carmelitana, amb els seus Terrena, Ballester, Oller, etc., la qual, juntament amb les dels dominicans i franciscans, foren els tres més fermes puntals de nostra cultura intel·lectual de l'Edat Mitjana. Tingué la nostra tradició dues formes d'expressió; la catalana, més sincera i original, i la llatina, més cosmopolita i menys adequada a nostre esperit ètnic, com resso d'un moviment mental europeu, però des de'l moment en que l'autor dona cabuda a Sant Ramon de Penyafort i Lluís Vives, pensadors de caràcter tan cosmopolita, no podien deixar-se d'estudiar altres representants de la civilització llatina catalana. Amb molt bon encert el Dr. Torras i Bages, s'abstén de fer una síntesis atropellada dels caràcters distintius del pensament català. En aquests estudis de psicologia col·lectiva s'ha de procedir sempre amb molta de cautela, per tal com és difícil l'assenyalar línies divisòries en les aigües barrejades del vast oceà de la solidaritat humana. Tal volta les característiques de la nostra fesomia intel·lectual que'l bon seny ha solcat sempre amb trets ben fermes, es troben més plenerament dibuixades i amb més homogeneïtat en els pensadors de la passada contúria, que en els de l'Edat Mitjana. En aquesta cautela i parsimònia el Dr. Torras no desmenteix sa derivació de la nostra modesta escola escocesa, que practicà sempre severament les lleis d'higiene intel·lectual, que són sa divisa. La *Tradició Catalana* és, en efecte, filla de les ensenyances d'En Llorens; ho és no sols en son punt inicial, sinó en l'aplicació del criteri d'observació, enfocador de totes les manifestacions de nostra vida social, filosofia, art, poesia, dret, car el pensador català que fou el seu mestre, es complavia sempre en sorprendre les arrels de la consciència nacional, en la història, l'art, els costums, la literatura i la floració jurídica, i fins la econòmica del nostre poble. En Llorens aspirant a trobar en aquestes recerques l'ànima entera de la nostra niçaga, n'assenyalà les premisses; el Dr. Torras en tragué les conseqüències en aquest llibre, que és la executòria intel·lectual de Catalunya.

El Dr. Torras consagrà, així mateix, una atenció particular als estudis artístics i als problemes estètics, pels quals mostrà a tot hora una predilecció decidida. Ell tenia ànima d'artista: sentia les bel·leses de l'art i de la naturalesa amb emoció intensa; mes en la seva modèstia no es creia digne d'erigir-se en mestre de tals disciplines. Lo que desvetllà i determinà sa vocació docent, fou el nomenament de consiliari del Círcol de Sant Lluch. Llavors amb aquella dedicació sencera i seriosa que consagrava a totes les coses, va fer del ministeri artístic, com un simpàtic desdoblament del seu ministeri sacerdotal, completant amb novelles lectures literàries i estudis caleològics, els ja profundíssims que tenia sobre la matèria. Al Círcol de Sant Lluch va dedicar quatre conferències o discursos, que com deia amb molta de raó el seu President, En Joan Llimona, són quatre fars de llum potentíssima. Els temes en ells desenrotllats són els següents: *La Fruïció artística* (1894); *De l'infinit i del límit en l'Art* (1896); *El Verb artístic* (1897), i la *Llei de l'Art* (1905). Demés escampà les seves abundoses doctrines estètiques en altres discursos llegits en la Joventut Catòlica, en Congresos artístics, en els Jocs Florals, en l'Acadèmia Provincial de Belles Arts, i fins en les seves Pastorals. Tals són, entre altres, els titulats: *La Poesia de la Vida* (1892); *La Bellesa en la vida social* (1896), *La Força de la Poesia* (1899), *Ofici espiritual de l'Art* (1913) i la *Fe i la Poesia* (1913).

Des dels dies d'En Piferrer i d'En Milà, passats els quals, semblava haver-se estroçada la noble corrent d'aquests estudis, mai la Estètica havia parlat en la nostra terra amb veu tan enlairada. Mercès al Dr. Torras tenim una serie de notables estudis, que ocupen un lloc d'honor en la his-

tòria de la filosofia catalana. Aquests treballs escampats formen un cos de doctrina estètica cristiana, que després dels dedicats per En Milà a l'*Estètica tomista*, és l'únic que sobre la matèria tenim a la nostra terra. Amb aquests formidables, més que pulimentats carreus, el Dr. Torras no s'atreu a bastir una construcció orgànica, com *La Tradició Catalana*, ni un tractat doctrinal sintètic, com aquell d'En Milà, de línies tan senzilles i harmòniques com les de un temple grec. Segons ja s'és observat, amb molt d'encert, el Dr. Torras no escrigué cap llibre, fora del consagrat a la tradició nostrada. Fou sols un gran improvisador que sentint-se com un inspirat a manera del romàntic Ramon Lull, escampava en múltiples opúscles, les seves lluminoses intuïcions. En sos estudis estètics es deslligà en certa manera de les iniciatives d'En Milà, per ell tan venerat, i donant encara major extensió a la observació dels fenòmens estètics, escoltà més atentament la veu dels artistes i dels poetes, dels *pèrits*, com ell ne deia, que'ls enfarfagats oracles de certs filòsofs. ¡Quina riquesa de lectures suposen aquests escrits! ¡Quina amplitud de criteri en el que troben un lloc hospitalari, fins amorós, la figura de Goethe i d'altres escriptors, ben allunyats, certament, de sa ideologia profundament ortodoxa! ¡Quina abundor de agudíssimes observacions! Però, tornant a insistir en lo que hem dit abans, sols una cosa hi manca: una exposició metòdica i ordenada. El donar una forma sintètica a una deu tan inestroncable de profunds conceptes, era una aspiració de tots els admiradors del Dr. Torras desitjada. Amb satisfacció podem dir que l'ha duta a venturós terme, un dels nostres joves sacerdots més il·lustrats, Mossèn Carles Cardó, en sa *Doctrina Estètica del Dr. Torras i Bages*, Barcelona, 1919. En aquesta obra veiem recollides i classificades, sense que al articular-les, en sofreixi cap deformació el pensament de l'autor, les doctrines ontològiques, psicològiques i teleològiques que's deriven de les ensenyances estètiques del savi prelat vigatà. Totes elles es troben ja apuntades fonamentalment en son primer discurs sobre la *Fruïció artística*, que és un vast panorama dels problemes estètics als quals concedí el nostre escriptor més importància. Fugint en aquests estudis, el Dr. Torras, en un punt capital sobre tot, de la modesta observació psicològica dels fenòmens estètics, a què es concreta el tractat doctrinal d'En Milà, que temia massa el rodament de cap de les altures, embesteix resoltament l'enigma ontològic, i a la llum de la sobirana ment de Plató, cerca i troba el punt de partida i ensems el sòlid punt d'apoi de la doctrina estètica, que sense metafísica queda negada en sa pròpia substantivitat.

Tal és, exposada a grans línies, i sols mirada des de un caire, que no és per cert el principal del nostre escriptor, — que consagrà tota sa existència a l'amor de Deu i a son sagrat apostolat — la important producció del Dr. Torras, que com abans deïem, més lligada està a les finalitats del nostre INSTITUT. L'il·lustre prelat vigatà, com En Llorens, com En Milà, ha estat una d'aquestes grans figures de la nostra cultura — que produeix providencialment cada generació, — destinades a augmentar i enriquir el nostre tresor ancestral, a acomodar-lo a les necessitats actuals i a exercir finalment la noble missió d'educadors i orientadors de Catalunya. — A. R. LL.

Estanislau de K. Aguiló i Aguiló

Enamorat de la tradició, de la història i de la cultura mallorquines en totes ses manifestacions, consagrà a elles sa existència entera. Nat a Palma de Mallorca en 13 de novembre de 1859, era estat el fill primogènit d'aquell exquisit poeta i prosista, En Tomàs Aguiló, un dels capdevaners de la renaixença literària de la illa. Son avi fou el popular autor de la *Rundaya de Rundayes*. Sa mare era germana del patriarca de nostres lletres, En Marian Aguiló i Fuster. De tots costats, doncs, era l'hereu d'una brillant niçaga literària, i per cert que no desmentí aquesta herència. Reposat, ple de seny, sadollat de bon gust, d'ells rebé la passió pels llibres (era ensems un expert bibliòfil), la curiositat dels vells documents i l'amor a la nostra llengua. Un excés de modèstia i de respecte a ses glòries ancestrals l'allunyà del camp de les amenes lletres, per a dedicar-se en cos i ànima als treballs d'investigació en els arxius, dels quals era un índex vivent i en els quals féu importantíssims descobriments. Per a aquestes tasques estava dotat d'aptituds privilegiades.

Llicenciat en Dret en 1879 a la Universitat de València, ingressà en 1886 en el Cos d'Arxivers, essent destinat de seguida a l'Arxiu General del Regne de Mallorca, sota les ordres de l'eminent Quadrado. En 1893 fou destinat a l'Arxiu de la Delegació d'Hisenda de la illa, i d'allí, a la mort del dit Quadrado, passà altre cop a l'anterior Arxiu. En 1899 anà a París a estudiar en els seus arxius les relacions de França amb l'antic regne de Mallorca. En 1902 fou anomenat successor en la Biblioteca Provincial de Palma del benemèrit En Bartomeu Muntaner.

Va ésser president de la Societat Arqueològica Luliana des de 1889 a 1917, i en el *Butlletí* de